

KÜLTÜR
BİR TÜRKÜ BİR HİKAYE
DURAN GÖK

KARACAOĞLAN EMMİ TÜRKÜSÜ

Karacaoğlan'ın değirmen türküsü mesasen hepimizin türküsüdür. Hepimizin gönlüne mal olmuş türkü. Sanki onu okuyana yaşamış duygusu taşır.

Türkü, Karacaoğlan'ın yaşadığı bir hayat kesidi olmanın çok çok ötesinde anlamlar ifade eder. Burada duygularını dile getirirken Karacaoğlan içinde yaşadığı toplumu, sosyal olayları, yaşam şeklini, gelenek görenekleri, coğrafyayı da dile getirmektedir. Bize yaşadığı dönemi anlatır. Türküyü hikâye ederken bu yönleri bakacağız.

Türkü Albistan (şimdi Elbistan diyoruz) da geçer. Ha Elbistan, ha Maraş, ha Adana. Çukurova yani.

Torosların hele yaylaların değirmeni meşhur. Nerde bir ırmak, dere varsa, vadiye su değirmeni yapılır. dere bent yapılarak suyu kesilir. Ark yapılarak su değirmenin başına üstüne getirilir. Ordan boruyla meyil yoluyla suya hız verilerek çarkı ve çarka bağlı taşı dönerek değirmen hazır hale gelir. Türkü derya

“değirmenin bendine

taş dönmüyor dönmüyor

döner kendi kendine

yarın ateşi sönmüyor”

Derdini değirmenin dönen taşla döken, yarine hasret birinin dile gelişi türküsü olur, gönüllere girer.

DEĞİRMEN

Karacaoğlanda değirmende ununu yapmış yurduna, evine döner. Muhtemeldir ki yaylada yaylamaktadır. Çünkü bizim oradan da biliriz ki yerli aileler değirmene güzün gider kısığını topluca öğütür. Olayın bahar veya yaz mevsiminde geçtiği tahmin edilir. Hayvan yükü ile değirmene gitmek ancak yerleşik evler için ambarı tükenmişse olur. Konar göçerlerde yerleşik olmadığından hayvan sırtında buğdayını değirmene götürürler.

Karacaoğlan dönerken yolu çeşmeye uğrar. Olayın Elbistan yöresinde yaylalarda geçtiğini şiir söyler. Değirmende kalmış üstü başı tozlu olmuştur. Üstü başı temiz olmadığından olduğundan farklı/yaşlı görünmektedir.

Bir başka yönde kızlar/gelinler bir yabancıya rastladığında güven duymalarından ve de saygı ifadelerinden yakınır gibi ifade ederler. Anadolu da genellikle “emmi”, “amca”, “dayı”, “teyze” gibi tabirler kullanırlar. Bizim yöremizde çoğunlukla erkeklere “emmi” derler. Muhtemelen Karacaoğlanda üstü başınız toz/beyaz olması, sakalının beyaza bulanması nedeniyle, birde yabancı olması nedeniyle kendisine “emmi” demiştir. Belki de kendisinden zarar gelmesin diye araya bir mesafe koymuştur.

Karacaoğlan bu. Böyle bir tabire dayanır mı? Serde/gönülde gençlik/yiğitlik varken bu söz dokunmaz mı? Dokunur elbet.

Karacaoğlan bu. Türkmen obalarına uğrar, yaylalarda konuk olur, çalar söyler. Ahalide kadınıyla erkeğiyle etrafına toplanır dinlerler. Bu gönül ustası onların gönüllerine tercüman olur.

Son zamanlara kadar aşıklar köylere, yaylalara uğrar, etrafı da toplanır, saz söz dinlenirdi. Demek ki bu gelenek ta o zamandan beri sürmektedir.

Karacaoğlan nerde bir güzel görse türkü yakar. Gördüğüne aşık olur diyebiliriz. Bizim oralarda kimilerine “Karacaoğlan gibi gördüğüne meyleder” derler. Çeşmenin başında gördüğü güzeli kaçırmı?

Karacaoğlan şiirlerinde/türkülerinde pek çok güzel tasviri görürüz. Bu geleneği sürdüren aşıklarda, Karacaoğlan tarzı güzellmeler görmekteyiz. Bu değirmen şiirindeki güzel tasviri uzun uzun anlatılsa bile izah edemez. En iyisi onun dizelerine bakalım.

- Öyle güzel ki görenin deli olur akli. Yani güzelliğin insanın aklını başından alır
- İnsanın güzellikte zirve yaşıdır on beş yaşı. Erkekler için tüyü çıkmamış derler. Kızlar için ay parçası derler. Bu yakıştırmalar Anadolu/toroslar kültüründe söylenir
- Yine o yaşlarda kızların saçları kesilmediğinden uzun olur. Büyüklerde tarayarak “belik” şeklinde üçlü kıvrımlarla örerler. Saç uzunsa, örenin mahareti varsa 45 belik örülebilir. 45 sayısını çoğul ifadesi kabul etmeliyiz
- Anadolu kültüründe erkek çocuklara, gençlere adı sorulurken, kızlar/gelinlere ismi sorulmaz. Karacaoğlan adını sormadığından ismini tahmin edememiştir
- Geleneksel kıyafet içinde çeşme başındaki kızın göze gelen yanıyla tasvir eder. Böylesi tabirleri çok kullanır Karacaoğlan
- Çeşme başındaki kız Türkmen gelini diyor. Anadolu da hassaten bu bölgede kızlara gelin derler. Yeni yetişen hala bizim memlekette bu tabir kullanılmaktadır

Karacaoğlan yaşı başı almadığı halde, sırf üstü başı nedeniyle, uzayan saçı sakalının un olması, hesabıyla gönlü genç mi genç iken beklide 15 yaşında emmi denerek kocamış imasını hazmedemez. “bir yiğide emmi demek güç olur” der ve hayıflanır. “bir kız bana emmi dedi neyleyim”.

Karacaoğlan kendini yiğit sayar. O devrin yiğitliğini anlatır. Halkın nazarında yiğit rum ellerinde uçlarda cenk edenin hak ettiği namdır. Böyle bir yiğit sayar kendini.

Karacaoğlan muhtemel sulak bir yerde bölgede seyahat eder. Zaten Elbistan şimdide, o devirde de sulak, sazlık, yaylak bir bölgedir. Böyle bir coğrafyada tanımadığı kıza rastlar. Hayıflanır, öfkelenir. Bir haline bakar, bir kıza bakar. Kıyamaz kıza hak verir. Kendine kahreder. Yaylalarda ovalarda berber, makas, ustura nerde bulunsun. Olsa olsa matkap olur. “sakal seni matkabından yolayım” der. Doğrusu sakalın uzadığı, ancak makasa denk geleceğine kinaye olmalı. Belki de kendine ağır bir ceza vermenin usulü de olabilir. Aslında Karacaoğlan kendine bir özeleştiri getirmektedir. Hepimize ders olsun diye.

Bu toroslarda, Anadolu yaylalarında yazın gezenler yaylanın özgür havasına bir de gönül havası kattılar mı hemen bir Karacaoğlan türküsü tuttururlar. Belki de bildiği bir türküyü Karacaoğlan türküsü diyerek.

DEĞİRMEN

Değirmenden geldim beygirim yüklü
Şu kızı görenin del'olur aklı
On beş yaşında kırk beş belikli
Bir kız bana emmi dedi neyleyim

Birem birem toplayayım odunu
Bilem dedim bilemedim adını
Albistan yanaklı Türkmen kadını
Bir kız bana emmi dedi neyleyim

Bizim ilde urum olur uc olur
Sızılaşır bozkurtları aç olur
Bir yiğide emmi demek güç olur
Bir kız bana emmi dedi neyleyim

Karac'oğlan der ki n'olup n'olayım
Akan sularınan ben de geleyim
Sakal seni makkabınan yolayım
Bir kız bana emmi dedi neyleyim

Karacaoğlan